

râioğulları'nın inandığı Tanrı'dan başka tanrı olmadığını iman ettiğini söyleyen Firavun'un bu imanının kabul edilmeyeceği bildirilmektedir (âyet 71-93; Mâtürîdî, VII, 104-106; *DîA*, XIII, 120-121).

Dördüncü bölümde (âyet 94-109), Kur'an tebliğinden haberdar olan insana hitap edilerek eğer tereddüt içinde bulunuyorsa önceki vahiyleri bilen dürüst kimselere sorması, böylece Kur'an'ın vahiy ürünü olduğunu anlaması tavsiye edilmekte (Taberî, XI, 218-219; Mâtürîdî, VII, 108-110; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, VIII, 244), ısrar ve inatları yüzünden Allah'ın gazabına uğrayanların -bütün mucizelere şahit olsalar bile- iman etmeyecekleri belirtilmektedir. Ardından "Helâke mâruz kalan geçmiş ümmetler keşke iman etselerdi de bundan faydalansalardı!" temennisinden sonra iman eden Yûnus kavminin bu konuda bir istisna teşkil ettiği kaydedilmektedir. Allah'ın dilemesi halinde yeryüzündeki bütün insanların iman edeceği beyan edilerek insanların imanla küfür arasında serbest bırakıldıklarına vurgu yapılmakta; Hz. Peygamber'e insanlara imana zorlayamayacağı bildirilmektedir. Resûlullah'ın şahsına yönelik bir hitap şeklinde tek Allah'tan başka hiçbir varlığa tapınmama prensibi tekrarlanmakta, esasen Cenâb-ı Hakk'ın kişiye zarar vermeyi veya fayda sağlamayı murat etmesi durumunda buna kimsenin engel olamayacağı belirtilmektedir. Süre Resûl-i Ekrem'e, bütün insanlara hitap ederek rablerinden kendilerine hak dini tebliğ eden Kur'an'ın geldiğini, onu kabul edenin kendi lehine, kabul etmeyenin ise kendi aleyhine davranmış olacağını ve kendisinin insanların hidayetinden sorumlu tutulmayacağını söylemesi emredildikten sonra şu âyetle sona ermektedir: "Sen kendine vahyedilen ilâhî tebliğin gereğini yerine getir ve Allah hükümünü verinceye kadar sabret. Şüphesiz yok ki Allah hüküm verenlerin en hayırlısıdır".

Yûnus sûresi, Resûlullah'a Zebûr yerine verilen on bir sûreden (miûn) biri olup Hz. Ömer tarafından sabah namazlarında okunduğu rivayet edilmektedir (İbrâhîm Ali es-Seyyid Ali İsâ, s. 245-247). "Yûnus sûresini okuyan kimseye Yûnus'u tasdik eden, onu yalanlayan, ayrıca Firavun'la birlikte boğulan kimselerin sayısının on katı kadar sevap verilir" meâlinde nakledilen hadisin (Zemahşerî, III, 180; Beyzâvî, II, 250) mevzû olduğu kabul edilmiştir (Muhammed et-Trablusî, II, 716). Mahmut Sami Ramazanoğlu *Yûnus ve Hûd Sûreleri Tefsiri* adlı bir eser kaleme almış (İstan-

bul 1984, 4. bs.), Abdülmuhsin Kâsım el-Hâc Hammû, *Yûnus 'aleyhi's-selâm ve da'vetühû fi zillî'l-Kur'âni'l-Kerîm ve's-Sünne* adıyla yüksek lisans tezi (1400/1980, Câmîatü Ümmî'l-kurâ), Fâyize Osman Ebû Zeyd de *el-Haşâ'işü'l-belâğiyye fi sûreti Yûnus* ismiyle doktora tezi hazırlamış (1994, Câmîatü'l-Ezher), bu tez daha sonra basılmıştır (Kahire 1422/2001).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'u'l-beğân* (nşr. Sıdkî Cemil el-Atâr), Beyrut 1415/1995, XI, 218-219; Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân* (nşr. Hatice Boynukalın), İstanbul 2006, VII, 104-106, 108-110; Vâhidî, *Esbâb-ü'n-nüzûl* (nşr. Eymen Sâlih Şa'bân), Kahire 1424/2003, s. 204; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), III, 180; Beyzâvî, *Envâr-ü't-tenzil*, Beyrut 1410/1990, II, 250; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân*, Beyrut 1408/1988, VIII, 194, 244; Âiûsî, *Rûhu'l-me'âni* (nşr. M. Ahmed el-Emed - Ömer Abdüsselâm es-Selâmî), Beyrut 1421/2000, XI, 79; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidî'z-za'f' ve'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekte 1407/1987, II, 716; Ca'fer Şerefeddin, *el-Mevsû'atü'l-Kur'âniyye*, Beyrut 1420/1999, IV, 3-52; İbrâhîm Ali es-Seyyid Ali İsâ, *el-Ehâdis ve'l-âşârü'l-vâride fi fezâ'ili sûveri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 245-247; Ömer Faruk Harman, "Firavun", *DîA*, XIII, 120-121; Mahbûbe Müezzîn, "Sûre-i Yûnus", *DMT*, IX, 342-343.

BEKİR TOPALOĞLU

YÛNUS b. UBEYD

(يونس بن عبيد)

Ebû Abdillâh Yûnus b. Ubeyd
b. Dînâr el-Abdî el-Basrî
(ö. 139/756)

Muhaddis tâbiî.

64 (683-84) yılında Kûfe'de doğdu. Basra'da yaşayıp orada vefat ettiğinden Basrî, Abdülkaysoğulları'nın mevlâsı olduğu için Abdî nisbeleriyle anılır. Künyesi Ebû Ubeyd şeklinde de zikredilir. Yûnus'un, Mu'tezile'nin kurucularından Amr b. Ubeyd'in yanına gitmesi yüzünden kendisine kızdığı Abdullah adlı bir oğlunun olduğu bilinmektedir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 294). Genç tâbiîler arasında yer alan Yûnus'un Enes b. Mâlik'e yetiştiği bilinmekle beraber ondan hadis alıp almadığı hususu kesin değildir. Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Sîrîn, İbrâhîm et-Teymî, Atâ b. Ebû Rebâh, Nâfi' ve Sâbit el-Bünânî gibi tâbiîlerden ders aldı. Uzun süre yanında bulunduğu Hasan-ı Basrî'nin rivayetleri konusunda en güvenilir kişi kabul edildi. Ali b. Medîni'ye göre Yûnus, Hasan-ı Basrî'den rivayet hususunda Abdullah b. Avn'dan daha sağlam sayılırdı (İbn Ebû Hâtim, IX, 242). Yûnus b. Ubeyd, ilmî faaliyetlerinin

yanı sıra Basra'daki ipekçiler çarşısında ipek kumaş ve elbise ticaretiyle uğraşırdı. İbadete düşkün, verâ sahibi ve zâhid bir kimse olarak tanınırdı. Yûnus'un aynı zamanda başarılı bir tüccar olması onun dikkat çekici yönlerindedir. Aşverişlerinde kendi zararına da olsa karşı tarafın hakını koruduğuna, haksız kazançtan uzak durduğuna ve bu konuda son derece titiz davrandığına dair birçok olay nakledilir. Yûnus b. Ubeyd Basra'da vefat etti.

Yûnus b. Ubeyd, Basra'nın önde gelen hadis hâfızlarından biridir. Hadis tenkitçileri onun son derece güvenilir bir kimse olduğu hususunda görüş birliği içindedir. Çok sayıda hadis nakletmekle şöhret kazanmış, ayrıca hadis rivayetindeki titizliğiyle tanınmıştır. Derslerinin sonunda rivayet sırasında yanlış yapmış olma ihtimalinden dolayı istiğfarda bulunurdu. Ayrıca sünnete bağlılığıyla bilinen ve bid'at ihtiva eden görüşlere karşı şiddetle muhalefet eden, Basra'da İbn Avn, Eyyûb es-Sahtiyânî ve Süleyman b. Tarhân et-Teymî ile birlikte sünneti ihya edip bid'atları sona erdiren dört kişiden biri olduğu zikredilen Yûnus'un (İbn Hibbân, VII, 647) Kûfe'de doğduğu halde orada yetişmediği için Allah'a hamdetmesi (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 294) Küfe'li'lerin görüşlerini pek tasvip etmediğini göstermektedir. Bu özellikleri sebebiyle düzenlediği hadis meclislerine rağbet edilmiş ve birçok ünlü kişiye hocalık yapmıştır. Şu'be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Hammâd b. Seleme, Hammâd b. Zeyd, Hüseyim b. Beşîr, Yezid b. Zürey' ve Abdü'lâlâ b. Abdü'lâlâ gibi şahsiyetlerle oğlu Abdullah onun talebeleri arasında zikredilir. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de ve diğer hadis kitaplarında yer almaktadır. Fıkıh alanında da yetkin bir şahsiyet olan Yûnus b. Ubeyd'in dönemin tartışılan fikhî meseleleri hakkındaki görüşlerine sıkça başvurulmuş ve fetvaları rağbet görmüştür. Yûnus'un rivayetleri Ebû Arûbe tarafından bir cüz halinde derlenmiş ve Zehebî ile (*A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 296) İbn Hacer (*el-Mu'cemü'l-müfehres*, s. 381) bu eseri okuduklarını kaydetmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 260; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Ömerî), s. 218; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VIII, 402; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IX, 242; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VII, 647; Ebû Nu'aym, *Hilye*, III, 15-27; Mizî, *Tezhibü'l-Kemâl*, XXXII, 517-534; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VI, 288-296; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 145-146; İbn Hacer, *Tezhibü'l-Tezhib*, XI, 442-445; a.m.f., *el-Mu'cemü'l-müfehres* (nşr. M. Şekkür el-Meyâdîni), Beyrut 1418/1998, s. 381.

ABDULLAH KARAHAN